

EDUCATION AND ENTERTAINMENT IN CHILD-FOCUSED SOCIAL MEDIA ENVIRONMENTS

**ÇOCUK ODAKLI SOSYAL MEDYA ORTAMLARINDA
EĞİTİM VE EĞLENCE**

Hanife AKGÜL¹
Biol AKGÜL²

Abstract

Media institutions and organizations have started to operate in the digital field with the development of technology nowadays. Media operating in the digital environment is also defined as social media. Social media provides the opportunity to communicate among individuals and to socialize individuals as well as to meet the need of the community to receive news. Social media is not only a digital space used by adult individuals, but also an environment in which children can use and be active at the same time. However, as is the case with all individuals, social media environments for children also bring certain risks. Social media environments contain useful data and content, as well as content that is inappropriate for children. Uncontrolled and non-reflective content and games can lead to significant problems in the development of children. For this reason, it is observed that both public institutions and organizations as well as some social media organizations have begun to work towards the development of child-oriented entertainment and education-based social media environments. In this study using literature review method, social media, child focused social media, social media environments for children 's centered education and entertainment activities, children' s social media platforms 'effects on children, social media platforms' use in child development were investigated on the theoretical basis and these factors were researched and examined and discussed. The studies on education and entertainment both in Turkey and in different cultures have been briefly reviewed in child-focused social media environments. Strategies in this area are examined and suggestions are presented.

Keywords: Child on Social Media, Education via Social Media, Learning by Having Fun.

Özet

Medya kurum ve kuruluşları, günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte dijital alanda da faaliyet göstermeye başlamıştır. Dijital ortamda faaliyet gösteren medya, sosyal medya olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal medya toplumun haber alma ihtiyacını karşılamakla birlikte bireyler arasında iletişim kurma ve bireylerin sosyalleşmesine de imkan sağlamaktadır. Sosyal medya sadece yetişkin bireylerin kullandığı bir dijital alan değil, aynı zamanda çocukların da kullanabildiği ve etkin olduğu bir ortam haline gelmiştir. Ancak tüm bireylerde olduğu gibi çocuklar için de sosyal medya ortamları belirli riskleri beraberinde getirmektedir. Sosyal medya ortamları, yararlı veri ve içerikleri bünyesinde barındırdığı gibi, çocuklar için uygun olmayan içerikleri de bünyesinde barındırmaktadır. Kontrolsüz ve gerçeği yansıtmayan içerikler ve oyunlar çocukların gelişiminde önemli sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle hem ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca hem de bazı sosyal medya kuruluşları tarafından çocuk odaklı eğlence ve eğitim temalı sosyal medya ortamlarının geliştirilmesi yönünde çalışmaların başlatıldığı gözlemlenmektedir. Literatür taraması yönteminin kullanıldığı bu çalışmada sosyal medya, çocuk odaklı sosyal medya, çocuk odaklı eğitim ve eğlence etkinliklerine yönelik sosyal medya ortamları, çocuk odaklı sosyal medya platformlarının çocuklar üzerindeki etkileri, sosyal medya platformlarının çocukların gelişiminde kullanılması konuları teorik temelde incelenmiş, bu faktörler araştırılmış ve tartışılmıştır. Çocuk odaklı sosyal medya ortamlarında eğitim ve eğlence konusunda hem Türkiye'de hem de farklı kültürlerde yapılan çalışmalar kısaca gözden geçirilmiştir. Bu konudaki stratejiler incelenmiş ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medyada Çocuk, Sosyal Medya Aracılığıyla Eğitim, Eğlenerek Öğrenme.

¹ Yrd.Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, hanifeakgu381@gmail.com

² Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, birolakgul@hotmail.com

GİRİŞ

İçinde bulunulan teknoloji çağında sosyal medya hayatın önemli bir unsuru haline gelmiştir. Özellikle bilgisayar, cep telefonu ve internet teknolojilerindeki gelişme, sosyal medyayı hayatımızın gerekli ve vazgeçilmez parçası haline getirmiştir. İnternetin her alanda kullanılması ve her yaş grubundan insana hitap etmesi, internetin içerik ve faaliyet alanının genişlemesine neden olmuştur. İnternet ve bilgisayar günümüzde toplumun büyük bir kesimi tarafından farklı amaçlarla (Haugen, 1998: 51) yaygın şekilde kullanılmaya başlanmış ve günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İnternet sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamı olduğu kadar kişilerarası etkileşimi de yeniden şekillendirmiştir (Otrar ve Arın, 2014: 9). İnternet tabanlı yeni okunabilir, yazılabilir uygulamalar ve bilgi ve haber içerikli dijital iletişim ortamları genel olarak sosyal medya olarak tanımlanmaktadır (Mayfield, 2008: 28; Oktar ve Arın, 2014: 3; Vural ve Bat, 2010: 3355). Sosyal medya, sosyalleşme kavramına da yeni bir boyut kazandırmaktadır (Oktar ve Arın, 2014: 3). Sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, toplumsal yaşamda hızlı bir değişim yaşanmaya başlamış; farklı yaş gurubundaki bireylerin düşünüş ve yaşayış çizgisinde kırılmalara yol açmıştır (Williams, 2001: 51). Bu değişim ve gelişmeye en hızlı uyum sağlayan yaş grupları ise gençler ve çocuklardır.

Sosyal medya, gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran daha hızlı yaygınlaşmakta; bilgisayar kullanımı, internet erişim oranı gelişmekte olan ülkelerde daha hızla yükselmekte ve bu yükseliş artarak devam etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre; 2004 yılında hanelerde bilgisayar kullanım oranı %23.6 iken 2015 yılında bu oran %54,8'e, internet erişim oranının ise %7'den %69,5'e çıktığı görülmektedir (TÜİK, 2015). Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına göre; bilgisayar kullanımı 06-10 yaş aralığında ortalama 6 yaşında başlarken, İnternet kullanımı ortalama 06-15 yaş aralığında 9; 06-10 yaş aralığında ortalama 6' yaşında başlamaktadır. 06-15 yaş grubundaki çocukların %24,4'ü kendi kullanımına ait bilgisayara sahip iken, %13,1'i cep telefonuna ve %2,9'u oyun konsoluna sahiptir. 06-15 yaş grubundaki çocukların bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanım oranları sırasıyla %60,5, %50,8 ve %24,3'tür. Çocukların, %45,6'sı hemen her gün internet kullanmaktadır. 06-15 yaş grubu çocuklar interneti en çok %84,8 ile ödev veya öğrenme amacıyla kullanırken, bunu %79,5 ile oyun oynama, %56,7 ile bilgi arama, %53,5 ile sosyal medya ağlarına katılma takip etmektedir (TÜİK, 2013). Ulaştırma Bakanlığı'nın "*Çocukların Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanım Alışkanlıkları*"nın ortaya çıkartılmasını amaçlayan araştırması sonucunda; çocukların yaklaşık %70'i günde en az bir kere interneti kullanırken, %66'sı ise günde en az bir kere sosyal ağları kullanmakta ve burada ortalama 72 dakika zaman harcamaktadırlar. Bu oran çocukların internette harcadıkları zamanlarının büyük çoğunluğunu sosyal ağlarda geçirdiklerini göstermektedir (Otrar ve Arın, 2014: 9; Kök, 2014: 1).

Toplum aile ve sosyal ilişkiler; çocukların eğitimi, güvenliği, bakılması ve yetiştirilmesinde önemli unsurlardır. Modern toplumla birlikte, şehir yaşamı, teknolojideki değişiklikler, aile yapısındaki değişim, çekirdek aileye dönüşüm, kadınların çalışma yaşamına girmesi ile çocuk sayısı azalmış ailedeki ilişkiler ve çocukların hayat şekilleri farklılaşmıştır. Şehir hayatıyla birlikte günümüzde çocuklara oyun alanları kalmamış, çocukların tehlikesizce ve huzurla oyun oynayabilecekleri yer ve mekânlar giderek azalmıştır. Ailedeki birey sayısı azalmış, çocukla ilgilenen yetişkin sayısı azalmış, çocuk oynayacak akran, arkadaş ve kardeş bulamaz olmuştur. Bütün bu gelişme ve değişimler çocukların da ilgilerini, yeteneklerini, yönelimlerini davranışlarını ve ihtiyaçlarını etkilemiştir (Özkan Selim, 2014: 2). Televizyon, bilgisayar, internet ve bunların sağladığı sosyal medya çocuklarda ki bu yönelim, ilgi ve ihtiyaçları karşılamaya başladıkça ve çocuklar giderek daha küçük yaşlardan itibaren sosyal medya takipçisi olma adaydırlar.

Mazurek ve Wenstrup'un (2013: 1458) çocukların ekran tabanlı ve diğer ders dışı etkinliklerini değerlendirmek için yaptıkları çalışmada; çocukların % 62'si televizyon izlemek ve video oyunu oynamak için ekran dışı etkinliklerin hepsinden daha fazla zaman ayırdıklarını tespit etmişlerdir. Tek çocuk ve kardeşler arası karşılaşmada tek çocuklar kardeşlere oranla sosyal medya veya sosyal etkileşimli video oyunlarında günde daha fazla zaman geçirdikleri saptanmıştır (x=2.4 saat ve 1.6 saat). Bu araştırmaya göre; Amerika'da çocuklar günde üç saatlerini TV başında geçirmektedirler. Yine bir başka araştırmada (Swing ve arkadaşları, 2010: 217) çocukların günde 2 saatlerini sosyal medya araçlarında geçirdiklerini tespit etmişlerdir. Türkiye'de Konca'nın (2014: 15) yaptığı araştırmada; çocukların zengin bir teknolojik çevrede yaşadığı görülmektedir. Çocuklar günde ortalama 115 dakika televizyon izlemekte ve 28 dakika bilgisayar kullanmaktadırlar. Bununla beraber çocuklar bilgisayar, cep telefonu, sosyal medya kullanımına yönelik pek çok becerilere sahiptirler. Akkoyunlu ve Tuğrul (2002: 15) yaptıkları araştırma ile 3-6 yaş çocukların evlerinde çeşitli teknolojik araçla olan etkileşimlerini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmacılar çocukların %54'ünün teknoloji okuryazarlık düzeylerinin "yüksek" kategorisinde olduğunu, çocukların evdeki teknolojik araçları genellikle tek ya da biri yardımıyla kullandıklarını saptamışlardır.

Medyanın yansıttığı ve yönlendirdiği çocuk kültürünün dünya çocuklarını dönüştüren en etkili süreçlerden birisi olduğu gözlemlenmektedir. Dünya nüfusunun üçte biri 0-18 yaş çocuklardan oluşmaktadır. Buna karşılık medyada çocuk konusuna ancak yüzde 5 oranında yer verilmektedir (Şirin, 2014: 4). Bu kapsamda değerlendirildiğinde; diğer yaş grupları karşısında çocuk odaklı sosyal medya faaliyetlerinin yetersiz ve eşit olmayan bir durumu yansıttığı görülmektedir. Bu eşitsizliğin giderilmesine yönelik hem bilimsel/akademik hem de kamu kurum ve kuruluşlarının desteklediği kapsamlı ve yaygın çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Literatür taraması yönteminin kullanıldığı bu çalışmada sosyal medya, çocuk odaklı sosyal medya, çocuk odaklı eğitim ve eğlence etkinliklerine yönelik sosyal medya ortamları, çocuk odaklı sosyal medya platformlarının çocuklar üzerindeki etkileri, sosyal medya platformlarının çocukların gelişiminde kullanılması konuları teorik temelde incelenmiş, bu faktörler araştırılmış ve tartışılmıştır. Çocuk odaklı sosyal medya ortamlarında eğitim ve eğlence konusunda hem Türkiye'de hem de farklı kültürlerde yapılan çalışmalar kısaca gözden geçirilmiştir. Bu konudaki stratejiler incelenmiş ve öneriler sunulmuştur.

Çocuk ve Sosyal Medya

İnternet teknolojisinin gelişmesi ve iletişim araçlarına entegre olmasıyla geleneksel medya olarak nitelendirilen basılı ve görsel medyada değişim yaşanmaya başlamış, bunun sonucunda da yeni medya ya da sosyal medya olarak da nitelendirilen dönüşüm gerçekleşmiştir. Yeni medya, insanların bireysel ya da topluluklar halinde birbirleriyle etkileşimde oldukları sosyal medya platformlarını (ortamlarını) oluşturmuştur. Sosyal medya, kişilerin ve toplulukların birbirleriyle bağlantı halinde olduğu, içerik ürettiği ve kullanıcılar tarafından üretilen bu içeriklerle gelişen etkileşim temelli mobil ve web tabanlı ortamlardır (Klieber, 2009: 8). Bilgisayar tabanlı internet teknolojisi temelinde ortaya çıkan sosyal medyanın yaygınlaşması ile toplum içinde bireylerin gündelik hayatında bile yoğun olarak kullandıkları bir olgu haline gelmiştir (Köseoğlu, 2006: 152). Sosyal medyada kişiler çevrimiçi olarak fotoğraf, video, metin, haber içeriği gibi paylaşımları yapabilmekte, diğer kullanıcıların yaptığı benzer paylaşımlara da ulaşabilmektedirler. Ayrıca sosyal medya uygulamalarının genelinde bulunan mesajlaşma özellikleriyle birbirleriyle anlık olarak iletişim kurabilmektedirler. Sosyal medya, yapısı ve işlevi açısından geleneksel medya ile arasında farklılıklar göstermektedir (Evans, 2008: 33). Sosyal medya ortamları geleneksel medyaya göre

kolay ve anlık ulaşılabilirlik özelliğine sahip olmasından dolayı toplum üzerinde önemli bir etki gücü kazanmıştır. (Alav, 2014: 4) Geleneksel medya içerikleri kişilerin içeriklere müdahalesinin bulunmadığı tek taraflı bir akışa sahipken, sosyal medya ortamlarında çift yönlü ve kişilerin etkileşim içinde bulunduğu bir yapı mevcuttur. Zamansal ve mekânsal açıdan sınırlamanın bulunmadığı sosyal medya ortamlarında bireyler diledikleri içeriğe istedikleri her anda mekân farkı gözetmeksizin ulaşabilmektedir (Kırık, 2013: 74-75). Katılım, etkileşim ve paylaşım temelinde oluşan sosyal medya ortamları kullanıcılara bilgi ve verileri arşivleyebilme, yorumlama ve paylaşma olanağı sunmaktadır.

Sosyal medya ortamları etkileşim ve iletişim kurma dışında toplumda bireylerin araştırma, eğlence, eğitim, sosyalleşme ve hatta teknik becerilerini geliştirilebileceği bir alan haline de gelmiştir. Toplumun her kesiminde olduğu gibi çocuklar için de sosyal medya ortamlarının kullanımı gündelik bir etkinliğe dönüşmüştür (O'Keeffe ve Clarke-Pearson, 2011: 800). Günümüzde çocukların büyük bir kısmı, geçmişteki gibi sokakta arkadaşlarıyla oynama ve iletişim kurma şansına sahip değildirler. Şehirleşme oranının artması ve buna bağlı olarak toplumdaki mahalle kültürünün azalması çocukların sokaklarda ve açık alanlarda vakit geçirmesine olanak tanımamaktadır. Çocuklar günümüzde eğlence ortamı olarak internet teknolojilerini ve sosyal medya ortamlarını kullanmaktadırlar. Eğitime yönelik geliştirilen uygulamalarla da sosyal medya ortamları çocuklar için yalnızca eğlence ile sınırlı kalmamaktadır. Sosyal medya ortamlarının çocuklar arasında yaygın ve çok yönlü kullanımı çocuk gelişiminde faydalanılan etkin bir araç olmasını sağlamakla birlikte, birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların en önemlisi; sosyal medyanın denetimsiz bir yapıya sahip olması nedeniyle çocukların kendileri için zararlı olabilecek veri ve görüntülere ulaşabiliyor olmalarıdır. Kişisel alan oluşturma esasına sahip olan sosyal medya ortamlarında bilgi ve veriler geleneksel medyadaki gibi bir denetim unsurundan geçmemektedir. Kullanıcılar tarafından oluşturulan bilgi ve veriler yine kullanıcıların denetimindedirler. Sosyal medyanın çocukların gelişimi ve eğitiminde yaygın şekilde kullanılması ve aynı zamanda zararlı verilere çocukların erişiminin engellenmesi için ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel eğitim kurumları, yükseköğretim kurumları vb. tüm taraflar etkin görev almalıdırlar.

Çocuk Odaklı Eğitim ve Eğlence Etkinliklerine Yönelik Sosyal Medya Ortamları

Sosyal medya ortamları çocukların birçok zararlı ve/veya zararsız birçok veri ve görüntüye ulaşabilmesini sağlamaktadır. Çocuklar sosyal medyada yararlı içeriklere ulaşabilecekleri gibi, sosyal medya ortamlarının etkin şekilde denetim altında olmamasından kaynaklı kendileri için zararlı olabilecek verilere de ulaşabilmektedirler. Bu sorundan dolayı sadece çocuklara yönelik sosyal medya platformları oluşmaya başlamıştır. Günümüzde mobil teknolojiyi temel olarak oluşturulan çocuk odaklı sosyal medya platformlarında bilgi ve veriler çocukların yaşları ve gelişimsel özellikleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Çocuk odaklı sosyal medya platformları (ortamları) “eğlence” ve “eğitim” odaklı olmak üzere iki şekilde sınıflandırılabilir.

Eğitim odaklı platformlar

Çocuk odaklı eğitim içerikli sosyal medya platformları çocuklar için yeni bilgiler öğrenme alanı haline gelmiştir. Bu platformlar, genellikle çocukların formal eğitimini destekleyici birer unsur olarak geliştirilmektedir. Örneğin; British Council'in LearnEnglish Kids: Playtime adlı uygulaması çocukların İngilizce öğrenimlerini destekler niteliğe sahip bir ortamdır. Hikâye, şarkı, diyalog, masal ve tiyatro oyunu gibi konulardan oluşan bu ortam gramerden telaffuza, kelime bilgisinden genel kültüre geniş bir öğretici içeriğe sahiptir. Ücretsiz olarak kullanılabilen bu uygulama içeriğinde reklam bulundurmamasıyla da çocuk odaklı yapısını desteklemektedir.

Apple tarafından geliştirilen Swift Playground da yine mobil tabanlı bir uygulamadır. Swift Playground kod yazma ve mobil uygulama geliştirmeyi çocuklara bir oyun yapısında sunmasıyla eğlenerek kod yazmayı öğrenmesini amaçlayan ortamdır. Eğitim odaklı platform olarak Türkiye’de Boğaziçi Üniversitesi tarafından geliştirilen mobil tabanlı Poppy’s Adventures uygulaması örnek verilebilir. Bu uygulama da çocukların okul öncesinden başlayarak İngilizce öğrenmelerini geliştirmelerine katkı sağlar niteliktedir.

Eğlence odaklı platformlar

Çocuklara yönelik eğlence odaklı sosyal medya platformları çocukların eğlenmesi ve sosyalleşmesi amacıyla hazırlanmaktadır. Çocuklara yönelik eğlence odaklı olarak hazırlanan ve yaygın olarak takip edilen platformlara Youtube Kids, Vine Kids ve Lego Life gibi platformlar örnek olarak gösterilebilir. Bunlardan **Youtube Kids** sadece çocuklara yönelik geliştirilmiş video odaklı sosyal medya platformudur. Eğlence, müzik, öğrenme, oyun ve keşfet gibi konulardan oluşan **Youtube Kids** çocuklar için zararlı içeriklerden arındırılmış video sosyal medya ortamıdır. Çocukların kolay kullanımına yönelik bir tasarımı bulunan Youtube Kids büyük görseller ve ikonlarla çocukların uygulama içinde dolaşmalarını kolaylaştırmaktadır. Okuma yazma çağında olmayan çocuklarda uygulama içinde bulunan sesli arama özelliği aracılığıyla **Youtube Kids**’i kullanabilmektedir. **Vine Kids** çocuklar için filtrelenmiş, yaşlarına uygun eğlendirici videolar sunan bir başka video sosyal medya ortamıdır. 6 saniyelik video içeriklerin yer aldığı Vine uygulamasından farklı olarak **Vine Kids**’ te çocuklar için uygun olmayan dil ve görüntüye sahip içeriklere yer verilmez. 13 yaş ve altındaki çocuklar için geliştirilen **Lego Life**, fotoğraf ve video paylaşma platformu olan Instagram ile benzer bir yapıya sahiptir. **Lego Life**, çocukların legolarla oluşturdukları yapıtların fotoğraflarını paylaşabildikleri bir ortamdır. Diğer sosyal medya ortamlarında olduğu gibi **Lego Life**’da da başka kullanıcıların hesapları takip edilebilmektedir. Ayrıca Lego emojiyle çocukların, takip ettikleri içeriklere yorum yaparak etkileşim halinde olmalarına imkân sağlanmaktadır. Güvenlik amacıyla çocuklar bu sosyal medya ortamına kaydolarken kendi isimleri yerine **Lego Life** tarafından oluşturulan rastgele isimlere sahip olmaktadır.

Çocuk Odaklı Sosyal Medya Platformlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocuk medya ilişkisi her ilişkide olduğu gibi karşılıklıdır. Çocukluk dönemi, kişiliğin oluşumu ve şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması ve geliştirilmesi açısından ileri yıllara olan etkisi nedeniyle, bireyin yaşamı boyunca geçirdiği en önemli ve kritik dönemlerden birisidir (Yavuzer, 1999: 87). Çocuğa, doğumdan itibaren başlayan süreçte uyarıcı çevre, sunulan oyuncaklar, eğitim materyalleri, özellikle de kitaplar onun bir yetişkin olmasının temellerini atması açısından çok önemli araçlardır. Çocukluk döneminde gelişimi etkileyen birtakım unsurlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; aile, kardeşler, akranlar, cinsiyet, çocuğun engel durumu, yaş, oyun faaliyetleri, kitle iletişim araçları, televizyon, internet, bilgisayar, okul ve eğitimidir. Çocuğun sosyal, bilişsel, dil gelişimi ve diğer tüm gelişim alanları bu faktörlerden zaman zaman etkilenmektedir (Akbaş, 2008: 121). Bazı çocuklarda gelişimi desteklemek, sadece tek bir materyalle mümkün olmamaktadır. Günümüzde tablet bilgisayarlar, televizyonlar, internet ve sosyal medya gibi birçok teknoloji onlara sunulmaktadır. Çocuklar yaşadıkları bu çevrede artık bahsedilen sosyal medya araçlarından uzak kalamamaktadır.

Ancak her kuşak, içinde doğduğu medeniyet ve kültür ortamında farklı çocuklukları yaşayarak büyür ve yetişkin olur. Medya toplumunda en önemli tartışmalardan biri de medyanın hızlandırılmış bir çocukluğu ürettiği gerçeğidir. Yine medya toplumunun bir diğer gerçeği ise, erken çocukluk döneminden başlayarak yetişkin sosyal medyası tüketen bir çocuklukla karşı karşıya gelinmiş olmasıdır (Şirin, 2014: 5). Çocuklar

yaşamlarının ilk yıllarından itibaren yazılı ve görsel yayınlarla karşılaşır, özellikle son yıllarda internetin; akıllı telefon, tablet ve notebook gibi araçlar sayesinde daha fazla yaygınlaşmasıyla birlikte, sosyal medya ve internet uygulamalarıyla ve her şeyi kapsayan medya ortamında büyümektedirler (Montgomery, 2013: 299). Sosyal paylaşım ağları ve sohbet odaları çocukların yoğun ilgisine sahne olmaktadır ve günümüzde çocukları en çok etkileyen etmenlerin başında gelmektedir. Fakat çocuklar yetişkinlerden farklı olarak nesnel düşünemez; olaylar ve nesnel arasında somut ve bedensel bağ kuramazlar. Çocuklar benmerkezcidirler; düş ile gerçeği çoğunlukla birbirine karıştırırlar (Yavuzer, 1999: 87). Sekiz yaşın altındaki çocuklar düş ile gerçeği ayırt edemezler. Bu nedenle, eğlence medyasının onlara sunduğu durum, tutum ve davranışlara hemen uyum sağlarlar (Çamurdan, 2007: 26). Günümüzün çocukları bir araya geldiklerinde bilgisayar karşısında yan yana oturup saatler boyunca konuşmaksızın ve göz göze ilişki kurmaksızın oyun oynar duruma gelmişlerdir (Çamurdan, 2007: 25). Son yıllarda gerçekleştirilen bazı araştırmalar göstermiştir ki; çocukların günde 2 saatten fazla televizyon izlemeleri akademik başarı üzerinde, özellikle okuma ve anlama becerilerinin gelişmesine olumsuz etkisi olmaktadır (Yavuzer ve Şirin, 2013: 6). Bu duruma birde kontrolsüz bilgisayar, internet ve sosyal medyada vakit geçirmeleri eklendiğinde daha olumsuz sonuçlara neden olacağı öngörülmektedir. Sosyal medya araçları ve ortamlarının çocuklar üzerindeki etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Bu etkiler kontrollü ve belli zaman aralığında olduğunda olumlu olabildiği gibi kontrolsüz ve aşırı kullanımda olumsuz da olabilmektedir. Çocukların, çocuk odaklı olmayan sosyal medyayı aşırı kullanımda, çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri ise şu şekilde sıralanabilir (Özkan ve Selim, 2014: 2; O'Keeffe ve Clarke-Pearson, 2011: 802; Kök, 2014: 2; Çamurdan, 2007: 27):

- Çocuklar şiddet, öfke, ölüm, ırkçılık, ayrımcılığa ve dışlamaya yönelik uygunsuz içeriklere daha kolay ulaşabilirler ve normal hayatlarında maruz kalmayacakları orandan daha fazla maruz kalabilirler.
- Çocuklar yaş ve psikolojik gelişmelerine uygun olmayan cinsel içeriğe kontrol dışı maruz kalabilir, yaşından önce öğrenmemesi gerekli bilgileri öğrenmesi ve çocukların çok fazla cinsel uyarıcıya maruz kalmaları, erken ergenlik riskine neden olabilir.
- Şiddete karşı duyarsızlaşma ve toplum dışı davranışlar, uyku düzensizlikleri görülebilmektedir.
- Sanal zorbalığa şahit olabilir veya sanal zorbalık yaşayabilirler.
- Mahremiyet duygusunun gelişmesini engelleyip güvenlik açısından risk oluşturabilir.
- Sosyal medyada tüm ilişki biçimleri aslında fiziksel ilişkiler değildir. Fiziksel olmayan doğaya sahip bu tür ilişkiler çocukların gündelik hayatta gerçek ilişkilerden ve iletişimden uzaklaşarak yalnızlaşmalarına neden olabilir.
- Çok fazla sanal iletişim kurulması çocukların gerçek ilişkilerdeki tehlikeleri görme yeteneği kazanmasını engelleyebilir. Çünkü sanal ortamlarda bireyler ideal, olmak istedikleri bireyleri sergilerler.
- Her şeyden önce çocuklarda bağımlılık riski oluşturarak zaman ve enerji kaybına yol açabilir. Ulaştırma Bakanlığı'nın "*Çocukların Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanım Alışkanlıkları*" isimli araştırması sonucuna göre; çocukların sosyal medya ortamlarında geçirdikleri zamanın uzun olmasına paralel olarak pek çok çocuk sosyal medya ağlarının günlük yaşamlarını olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Araştırmaya katılan çocukların %60'ı sosyal ağların ders çalışma sürelerine

olumsuz etkisi olduğunu söylerken, yaklaşık %25'i ise arkadaşlarına ve ailelerine daha az zaman ayırdıklarını ifade etmişlerdir (Otrar ve Arın, 2014: 9).

- Reklam ve yanıltıcı bilginin kolayca yayılmasını mümkün kılmakta ve çocukları etkileyebilmektedir.
- Çocuklara tüketici kültür aşılmasını sağlamakta ve yaygınlaşmasına ortam hazırlayabilmektedir.
- Bilgi kirliliği ve bu kirliliğin reklamlar aracılığıyla yaygınlaşması ile çocukların bilişsel çekirdeklerinde yanıltıcı şemaların oluşmasına sebep olabilmektedir.
- Akademik başarısını olumsuz etkileyebilir.
- Çocukların davranış ve hareketlerinin biçimlenmesinde medya, ana-baba ve öğretmenlerinden daha etkin olmakta, bir rol örneği, başlıca eğitici ya da bilginin ulaşılabilirliği kaynağına gelebilmektedir.
- Medya karşısında geçirilen zaman yaratıcı ve etkin toplumsal uğraşların yerini almaktadır.
- Fiziksel hareketin azalması ile çocuklarda yeme bozuklukları ve obezitenin artmasına neden olabilmektedir.
- Çocuklar için önemli gelişim aracı olan oyun ticarileşmektedir. Bu yolla çocuğun ve çocukluğun ticarileşmesi söz konusudur (Hill, 2011: 349). Geçmişte oyunlar oyun parkı ve sokaklar gibi sıklıkla kapalı olmayan mekanlarda etkileşim halinde gerçekleştirilmekte iken, günümüzde bilgisayar, internetle ve sosyal medya ile birlikte artık kapalı ve sanal ortamlarda, sanal ortamdaki kişilerle oynanmaya başlanmıştır (Horzum, Ayas ve Balta, 2008: 79).

Sosyal medyanın çocuklar üzerindeki olumlu etkileri ise şu şekilde sıralanabilir (Özkan Selim, 2014: 2; Şirin, 2014: 4; Cesarone, 1994, Akt. Horzum, 2011: 77):

- Bilgi paylaşımını kolaylaştırır.
- Çocukların kendini ifade etmesine daha çok imkân tanır.
- Sosyal medya kullanımının erişkin ve ergenlerde sosyal ilişkileri artırabileceği saptanmıştır. (Robinson ve ark. 2000: 498; Shklovski ve ark. 2004: 25; Valkenburg ve Peter, 2007: 270). Bu durum çocuklar içinde öngörülmektedir. Medyanın güçlü sosyalleşme faktörlerinden biri olduğu, çocuklara davranış, tutum ve dünya görüşü verdiği de ortak kabullerdendir (Şirin, 2014: 4). Sosyalleşmek için alternatif yollar sağlar. Kendine çok fazla güveni olmayan, çevreleri ile ilişkileri iyi olmayan ve uygun sosyal ortamlar bulamamış bireyler sosyal medya üzerinde kendilerini daha fazla gerçekleştirmeye çalışabilirler.
- Farklı fikir, düşünce, durumlara, olaylara ve gelişmelere ulaşabilme ve deneyimleme fırsatı sağlar.
- Güncel bilgiye erişimi kolaylaştırır ve dolayısıyla çocukların gündelik hayattaki gelişmelerden haberdar olmasına olanak sağlar.
- Çocukların arkadaşları ile bilgi alışverişini hızlandırır.
- Bir gruba ait olma ve grup içerisinde söz sahibi olma imkanını artırır.
- Sosyal medya, çocukların bilgisayar okuryazarlığı edinmesinde, el-göz koordinasyonunun sağlanmasında, uzamsal yetenekleri geliştirmede, hayal etmede, şekillerin nedenlerini açıklayabilmeye, kimya ve fizikle ilgili nesnelere zihninde

canlandırabilmede, uzaydaki şekillerin bütünleşmesini sağlamada oldukça etkilidir (Cesarone, 1994; Akt. Horzum, 2011).

- Sosyal medya, çocukların başkalarını anlama ve saygı göstermesi için fırsat yaratır. Singer'lerin İngiltere'de yaptıkları bir araştırmada; yatılı okulda kalan 13-16 yaşları arasındaki çocuklar iki gruba ayrılarak incelenmiştir. Birinci gruba 15 gün süreyle yalnızca komik ve sosyal programlar izlettirilmiştir. İkinci gruba ise; şiddet içeren filmler, programlar gösterilmiştir. Yapılan testler sonucunda birinci grupta hoşgörü, tartışma, iletişim ve gülme düzeyi; ikinci grupta ise sözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Çocuklara yönelik sosyal medyanın olumlu ve olumsuz yönleri genel olarak değerlendirildiğinde; sosyal medyanın, çocuk odaklı ve çocukların gelişimine uygun platformlar şeklinde hazırlanması sonucu, çocuklar üzerindeki olumlu etkilerinin hem nitelik hem de nicelik olarak artacağı öngörülmektedir. Buna karşılık hem kamu kurum ve kuruluşları hem de sivil toplum kuruluşları tarafından zamanında, gerekli ve etkin tedbirler alması ile sosyal medya platformlarının çocuklar üzerindeki zararlı ve olumsuz etkiler en aza indirilebilecektir. Ayrıca ilgili tüm tarafların etkin iş birliği ve koordineli çalışmaları ile sosyal medyanın fazla kullanımından kaynaklı tehlikeler konusunda gerekli önlemler ve tedbirler daha kolay alınabilir ve uygulanabilir.

Sosyal Medya Platformlarının Çocukların Gelişiminde Kullanılması

Çocukluk dönemi gelişimin hızlı olduğu ve birçok gelişim döneminin büyük kısmının tamamlandığı önemli bir dönemdir. Örneğin; bilişsel gelişimin büyük bölümü 0-5 yaşları arasında tamamlanmaktadır. Yaşamın altın yılları olan çocukluk döneminde iyi imkânları sunmak ve onları geleceğe en iyi şekilde hazırlamak için onların gelişen dünyaya ayak uydurmasını sağlayacak şekilde donatmak oldukça önemlidir. "Çocuk odaklı medyanın çocukların gelişimine katkıları neler olabilir?" sorusu medya açısından sorulabilecek doğru sorulardan bir tanesi ve en önemlisidir. Zamanımızda çocukların büyük bir kısmı bilgisayar, internet, tablet gibi araçlar kullanılarak ve sosyal medya eklenerek gerçekleştirilen eğitim-öğretim metotlarına hızla uyum sağlamakta ve etkin öğrenmeyi gerçekleştirebilmektedir. (Dereobalı, 2010: 268). Başka bir deyişle; çocuk eğitimlerinde, iletişim teknolojileri ve sosyal medya; yabancı dil öğrenme, matematiksel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirme, özel eğitime muhtaç çocukların eğitimini destekleme vb. gibi çeşitli birçok amaçla kullanılabilir. Tüm bunlar göz önüne alındığında çocukların bu teknoloji dünyasının içerisinde yaşarken sosyal medyadan nasıl etkilendikleri ve en etkin nasıl yararlanabilecekleri konusu devamlı şekilde irdelenmelidir.

Bandura tarafından geliştirilen "sosyal öğrenme kuramı"na göre; çocuk model alma yoluyla öğrenmektedir. Bu dönemde sosyal medya aracılığı ile çocuklara sunulan örnek modeller ile kazandırılmak istenen değerler ve davranışlar verilebilir (Yavuzer, 1999: 25). Buna örnek olarak Türkiye'de çocuklara yönelik olarak hazırlanmış Pepee çizgi filmi verilebilir. Çocuk yayınları kuşağında yer alan bu çizgi filmin çocukların dünyasında etkin olduğu; çocukların dil kullanım becerisi, kavramı anlama ve öğrenme, yaratıcılık, değerleri anlama-öğrenme-geliştirme becerisi edinme gibi bilişsel gelişimi desteklemektedir (Pekşen Akça ve Baran, 2017: 137).

Sosyal gelişim; çocukluk döneminde sosyal ilişkileri anlama, yorumlama, sosyal problemleri çözme alanlarında oldukça hızlı bir gelişim göstermektedir. Bu alanların daha etkin bir şekilde gelişebilmesi için çocukların zihinsel, duygusal süreçlere ve dil becerilerine ihtiyaçları vardır. Çocuğun yaşamı boyunca toplumsal ve duygusal yönden uyumlu bireyler olması, bilişsel işlevlerini ve akademik başarısını da etkilemektedir. Çocukların düşünme yeteneğinin önemine işaret eden 'bilişsel teori' adlı çalışmasında Piaget ise, işlem öncesi dönemde çocuklarda yaratıcılık yeteneğinin

geliştirilmesini, savunmaktadır. Dolayısıyla Piaget'in işaret ettiği gibi, çocuğun bu dönemde sergilediği keşfetme ve merak duygusunun teşvik edilmesinde çocuk odaklı sosyal medya platformlarından etkin şekilde faydalanılabilir. Çocukların problem çözme becerilerinin gelişiminde düşünme ve karar verme yetilerini etkili kullanabilmeleri önemli rol oynar. Çocuğun bilişsel gelişimine tesir eden etkenlerden birisinin de televizyon olduğu gerçekliğinden hareketle reklam ve çocuk programı yapımcılarının, yapımlarında çocukların düşünme ve karar verme yetilerini destekleyici içeriklere yer vermediği düşünmeleri önerilebilir (Şentürk ve Turgut, 2011: 85). Vygotsky, çocuğun öğrenme sürecini, sosyal yapı içinde açıklamaya çalıştığı kuramında, çocukların dünyayı algılamaları sürecinde diğerlerinin yardımını araştırdıklarını belirtmiştir. Bu dönemlerinde çevrelerine sıklıkla yönelttikleri “*bu ne, neden, niye*” sorusu ise bu destek arayışının güzel bir örneğidir. Vygotsky'e göre sözlü etkileşimler (çocuğun kendi içinde ve diğerleriyle olan iletişimleri) kavrayışı, öğrenmeyi onaylama fırsatını yaratmaktadır (Magnuson ve Starr, 2000: 91). Sosyal medya platformları, çocukların soyutlama yeteneklerini geliştirmekte, yaratıcılık ve eleştirel düşünme potansiyellerini arttırmaktadır (Kırık, 2014: 341). Skemp (1986: 23)'e göre, çocuklar fiziksel büyümelerine katkı sağlayan fiziksel aktiviteden hoşlandıkları gibi, zihinsel gelişimlerine katkı sağlayan aktivitelerden de hoşlanmaktadırlar. Bilgisayar programları da görsel zenginliği yardımıyla çocukların hoşuna gitmekte ve zihinsel gelişimlerine pozitif etki sağlamaktadır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında; çocuk odaklı sosyal medya kullanımı için çocukluğun çok da erken olmadığı, tersine çocuğun kendisi ve yaşama ilişkin fikir edindiği bu erken dönemlerinde ne kadar fazla zengin uyarıcı sunulursa gelişiminde o oranda desteklenmiş olduğu tespit edilmektedir. Çocuk odaklı sosyal medya; çocukların içinde bulunduğu çevreyi ve insanları etkilemekte, çocukluk döneminin birçok yönünü güçlendirmek için yeni fırsatlar sunmakta, çocukların yeni şeyleri öğrenmeleri için ilgilerini çeken içerikler sunmaktadır (Konca, 2014: 27).

Çocuk odaklı sosyal medya platformları, hem çocukların eğitiminde fırsat eşitsizliğini gidermek için hem de çocuklar hakkında veri toplanmasında etkin şekilde kullanılabilir. Çocuklar doğal olarak, öğrendiklerini ve deneyimlerini diğer çocuklarla paylaşırlar. Bu olgu çocukların değişik kültürlerdeki yaşantıların benzer ve farklı yönlerini görmelerini sağladığı gibi aynı zamanda çocukların bakış açıları ve seslerini başka bireylere duyurma imkanı bulurlar (Lemish ve Koluckı, 2013: 14). Bunun sonucunda da çocuklar hem diğer çocuklarla hem de yetişkinlerle veri akışını sağlar. Bu durum ise çocukların gelişimleri için gerekli ortamların çeşitliliğini sağladığı gibi fiziki durumlarına ilişkin bilgi akışı ile duygu ve düşünceleri hakkında da veri toplanmasına imkân sağlar. Bu veri akışının sağlanması için çocuk odaklı sosyal medya platformlarının etkin kullanımına yönelik çok yönlü ve disiplinler arası bilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Sosyal medyanın çocuklar üzerindeki etkilerini araştıran birçok araştırma bulunmaktadır. Olumlu sonuçlar veren araştırma verilerine göre, teknoloji ile desteklenen eğitimler çocukların öğrenmesine yardımcı olmaktadır (Ayvacı ve Devcioğlu, 2010; Çankaya, 2012; Kaçar ve Doğan, 2007; Kol, 2012; Kucirkova, Messer, Sheehy, ve Panadero, 2014; Küçükkoğlu, 2013). Gömleksiz ve Fidan (2013: 403) yaptıkları araştırmada; bilgisayar destekli zihin haritası tekniğinin etkisini incelemişler ve araştırma sonucunda BDZH tekniğinin öğrencilerin akademik başarısını ve Fen ve Teknoloji dersine yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini saptamışlardır. Çocukların gelişimine uygun şekilde hazırlanmayan sosyal medya platformları ile sosyal medyanın aşırı kullanılmasının çocukları olumsuz etkilediğini bulan araştırmalar da bulunmaktadır (Akçay ve Özcebe, 2012; Türkkent, 2012). Ancak kontrollü ve amaca uygun olarak hazırlanan çocuklara yönelik sosyal medya

platformlarının fayda zarar analizi yapıldığında; ilgili tüm taraflarca, çocukların gelişiminde olumlu etki yaptığı ve fayda sağladığı kabul edilmektedir.

SONUÇ

Günümüzde çocuk dostu sosyal medya ortamları düzenleme yaklaşımı çocuk gelişimi ve eğitiminin planlama ve uygulamaları açısından oldukça önemli ve gereklidir. Çocuk medyasına egemen olan “eğitirken eğlenme” veya “eğlenirken eğitime” girişimleri, hem eğitimin etkinliği hem de medyanın gelişimi açısından aktif kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemin en önemli yanı çocukların eğlenirken öğrendiklerini daha kolay öğrenmeleri ve unutmamalarıdır. Sosyal medyanın çocuk yaşamındaki yeri ve etkileri hakkında genel bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Medyanın çocuklar için özel olması, çocuk odaklı olması, ilettiği içerik, kullanılma süresi, sunulan koşullar, hangi amaçla yayın yaptığı, çocukların hangi amaçla kullandıkları, çocukların yaşı ve gelişim dönemlerine uygun içerikli olması etkisinin olumlu ya da olumsuz olmasını belirlemektedir. Bu nedenle sosyal medyanın kullanım amacı ve şekli önemlidir.

Çocuk odaklı sosyal medyanın kullanımında aile, devlet, medya ve eğitim sistemi birinci derece sorumludur. Bu nedenle de bu dört aktör sorumluluk ve görevlerini tam ve etkin şekilde yerine getirmelidir. Bu dört aktör çocuğun medyayı nasıl, niçin ve ne amaçla kullanacağını belirlenmesinde (planlama ve uygulama aşamalarında) ortak hareket edebilmelidir. Devlet, uygulamalarda gerekli olan yasal düzenlemeleri, kontrolü ve denetimi sağlamalıdır. Medya çocuklara yönelik uygulamalarında ticari kaygıdan ve sömürüden uzak olmalı, çocukların gelişimini temel amaç olarak belirlemelidir.

Eğitim sisteminde sosyal medya, çocukların eğlenerek öğrenmesinde; eğitim ortamını daha renkli ve çekici hale getirmekte kullanabilir. Çocuklara kazandırılmak istenen davranış ve değerler için sosyal medya etkin bir araç konumundadır. Sosyal medyanın çocukların eğitiminde etkin şekilde kullanılabilmesi için öncelikle ailelerin sosyal medya kullanımına yönelik bilinçlendirilmesi ve belli düzeyde eğitilmesi gerekmektedir. Böylece aileler, hem çocuklarına sosyal medyadan faydalanma konusunda örnek olabilecekler (rehberlik edebilecekler) hem de zararlı içeriklerden koruyabileceklerdir. Sosyal medya hem çocuklar hem de aileler tarafından doğru ve etkin kullanılabilirse, çekirdek ailenin ve modern toplumun getirdiği olumsuzluklar giderilebilecek ve çocukların hayatındaki boşluk önemli oranda doldurulabilecektir.

İyi planlanmış, amacı iyi belirlenmiş çocuk odaklı sosyal medya platform oluşum ve uygulamaları, çocuklara çeşitli, etkin ve eğlenceli eğitim olanakları sunarak gelişim alanlarını desteklemektedir. İyi planlanan ve uygulamalar gerçekleştiren sosyal medya platformları, çocukların etkili konuşma, şarkı söyleme, öykü anlatmayı öğrenme gibi iletişim becerileri kazanmasını sağlayarak dil gelişimini; okuma yazma öğrenme, bilgi, yaratıcılık, farklı düşünme, düşünsel becerilerini geliştirerek bilişsel gelişimini; oyunlar sayesinde el göz koordinasyonu, dikkat toplama, fiziksel becerilerini artırarak fiziksel gelişimlerini sağlamada önemli katkılar sunmaktadır. Bu platformlar aynı zamanda çocuklara; çeşitli iletişim uygulamaları ile günlük iletişim becerileri kazandırmakta, öz güvenini artırmakta, gerçekte gidip göremeyeceği çevreyi sanal ortamda sunarak diğer kültürleri tanıma ve anlama imkanı sunmakta, empati kurabilmesini sağlamakta, hoşgörüsünü artırarak sosyal gelişimini desteklemektedir. Sosyal medyanın çocukların eğlenerek eğitimine ve becerilerini geliştirmesine yönelik katkılarının düzenli ve uzun süreli olması, çocukların kişilik gelişimine de önemli katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alav, O. (2014). "Sosyal Medya'nın Birey ve Toplumsal Yapıya Etkileri (Sosyal Medya Kullanıcı Araştırması)". *Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-22
<http://esosbil.aksaray.edu.tr/index.php/esosbil/article/view/1/1>
- Akbaş, A. (2008). Kişilik, Sosyal, Duygusal ve Ahlak Gelişimi. K. Ersanlı ve E. Uzman (Edt.) *Eğitim Psikolojisi*, 2. Baskı, içinde 91-144. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Akçay, D. ve Özcebe, H. (2012). "Televizyonun Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Saldırganlık Davranışına Etkisi". *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 55, 82-87.
- Akkoyunlu, B. ve Tuğrul, B. (2002). "Okul Öncesi Çocuklarının Ev Yaşantısındaki Teknolojik Etkileşimlerinin Bilgisayar Okuryazarlığı Becerileri Üzerindeki Etkisi". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 12-21.
- Ayvacı, H. S. ve Devocioğlu, Y. (2010). "Computer-Assisted Instruction to Teach Concepts in Preschool Education". *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2083-2087.
- Çankaya, Ö. (2012). *Bilgisayar Oyunlarının Okul Öncesi Eğitiminde Kullanılmasının Bazı Matematiksel Kavramların Öğretimi Üzerine Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çamurdan, A.D., (2007). "Görsel Medyanın Çocuk Sağlığına Etkileri", *The Effects of Visual Media on Child Health*, 16 (2), 25-30.
- Dereobalı, N. (2010). Okul Öncesi Eğitim ve Kitle İletişim Araçları. (Ed: G. Haktanır). *Okul Öncesi Eğitime Giriş*, 4. Baskı, 263-288. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Evans, Dave (2008). *Social Media Marketing: An Hour a Day*. Canada: Wiley Publishing.
- Gömlüksiz, M.N. ve Fidan, E.K. (2013). "Fen ve Teknoloji Dersinde Bilgisayar Destekli Zihin Haritası Tekniğinin Öğrencilerin Akademik Başarısına, Tutumlarına ve Kalıcılığa Etkisi". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(3), 403-426.
- Haugen, K. (1998). "Using Technology To Enhance Early Learning Experiences". *Child Care Information and Exchange*, 9, 47-56.
- Hill, J.A. 2011. "Endangered childhoods: how consumerism is impacting child and youth identity". *Media, Culture & Society*, 33: 347-362.
- Horzum, M.B. (2011). "İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 56-68.
- Horzum, M.B., Ayas, T. ve Balta, Ö.Ç. (2008). "Çocuklar İçin Bilgisayar Oyun Bağımlılığı Ölçeği". *Türk PDR (Psikolojik Danışma ve Rehberlik) Dergisi*, 3(30), 76-88.
- Kaçar, A. Ö. ve Doğan, N. (2007). "Okul Öncesi Eğitimde Bilgisayar Destekli Eğitimin Rolü". *Akademik Bilişim 2007, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya 31 Ocak-2 Şubat Kütahya*. <http://ab.org.tr/ab07/bildiri/43.pdf> (Erişim Tarihi: 26.03.2017)
- Kargı, E. (2012). "Kültürel Tarihsel Kuram Çerçevesinde" Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Öğrenme Deneyimi. E. Kargı (Editör). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*, içinde ss:16-35. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kırık, A.M. (2014). "Aile Ve Çocuk İlişkisinde İnternetin Yeri: Nitel Bir Araştırma", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 337-347.
- Kırık, A. M. (2013). Sosyal Medya Araştırmaları 1. Ali (Ed. Büyüksaslan, Ali Murat Kınık), *Gelişen Web Teknolojileri ve Sosyal Medya Bağımlılığı* (s:69-102). Konya: Çizgi Kitabevi.

- Klieber, P. (2009). Document Classification Through Data Mining Social Media Networks. Stetson University Archives. (Erişim Tarihi:14.03.2017) <http://digital.archives.stetson.edu/cdm/ref/collection/Research/id/2097>
- Kol, S. (2012). *Bilgisayar Destekli Öğretimin (BDÖ) Altı Yaş Çocuklarına Zaman ve Mekân Kavramlarını Kazandırmaya Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Konca A. S. (2014). *Anaokulu Öğrencilerinin Bilgi ve İletişim Teknolojileriyle Etkileşimi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü, Okulöncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, Malatya
- Kök, E. (2014). "Çocukların Sosyal Medya Kullanımı" Doktoramcam.com. (Erişim Tarihi: 13.03.2017) <http://www.doktoramcam.com/cocuklarinsosyalmedyakullanimi/>
- Köseoğlu, Ö. (2006). "Bilgi İletişim Teknolojilerinin Pazarlamaya Etkisi". *Bilgi İletişim Teknolojileri ve Yansımaları* (Ed. Beril Akıncı Vural). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kucirkova, N., Messer, D., Sheehy, K. and Panadero, C.F. (2014). "Children's engagement with educational iPad apps: Insights from a Spanish classroom". *Computers & Education*, 71, 175-184.
- Lemish, D. ve Koluckı, B. (2013). "Medya Ve Erken Dönem Çocukluk Gelişimi (Çev. Ş. Yeğın)" *I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt 2 İçinde sayfa, 13-33*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. <http://docplayer.biz.tr/641470-I-turkiye-cocuk-ve-medya-kongresi-bildiriler-kitabi-cilt-2.html>
- Magnuson, C. And Starr, M. (2000). "How Early is Too Early to Begin Life Career Planning? The Importance of the Elementary School Years." *Journal of Career Development*, 27, 2.89-101. http://sccn645fall2011elementary.wikispaces.com/file/view/How+Early+is+Too+Earl_y+to+Begin+Life+Career+Planning.pdf
- Mayfield, A. (2008). *What is Social Media*, An e-book by Antony Mayfield from iCrossing Retrieved from. http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf.
- Mazurek, M. O. and Wenstrup, C. (2013). "Television, Video Game and Social Media Use Among Children with ASD and Typically Developing Siblings" *J Autism Dev Disord*, 43, 1258-1271, DOI 10.1007/s10803-012-1659-9
- Montgomery, K. C. (2013). "Büyük Veri" Devrinde Çocukların Gizliliğinin Korunması" *I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt 2 İçinde sayfa, 299-223* (Çev. A. Aksakal). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. <http://docplayer.biz.tr/641470-I-turkiye-cocuk-ve-medya-kongresi-bildiriler-kitabi-cilt-2.html>
- O'Keeffe, G. S. and Pearson, K. C. (2011) "The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families", *Pediatrics*, 127, 800-801. doi: 10.1542/peds.2011-0054
- Otrar M. ve Argın, S.F., (2014). "Öğrencilerin Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının Kullanım Alışkanlıkları Bağlamında İncelenmesi" *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 1-13.
- Özkan Selim, A. H., (2014). "Sosyal Medyanın Çocuklar Üzerine Etkisi", TED Bursa Koleji *Haftalık Veli Bülteni*, Sayı 12. <http://www.tedbursa.k12.tr/bulten/2014-2015/12.pdf>
- Pekşen Akça, R. ve Baran, G. (2017). "Çizgi Filmlerin Kavram Gelişimi Açısından İncelenmesi: Pepee Örneği". *Sobider, Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 1-10. <http://sobider.com/DergiTamDetay.aspx?ID=3345&Detay=Ozet>

- Robinson, J. P., Kestnbaum, M., Neustadtl, A., and Alvarez, A. (2000). "Mass media use and social life among internet users". *SocialScience Computer Review*, 18(4), 490-501.
- Shklovski, I., Kraut, R., and Rainie, L. (2004). The internet and social participation: Contrasting cross-sectional and longitudinal analyses. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10(1). doi:10.1111/j.1083-6101.2004.tb00226.x.
- Swing, E. L., Gentile, D. A., Anderson, C. A., and Walsh, D. A. (2010). "Television and video game exposure and the development of attention problems". *Pediatrics*, 126 (2), 214-221.
- Şentürk M. ve Turğut, M. (2011). "Televizyon Reklamları, Reklamlar ve Çocuklar", *Aile ve Toplum*, 12 (7) 27, 63-88.
- Şirin, M.R. (2014). "Çocuk Ve Medya: Eşitsizlikler Dünyası". *İletişim ve Diplomasi*, 2, 1-7.
- Skemp, R. (1986). *The Psychology of Learning Mathematics*. New York: Penguin Books.
- Türkkent, E. (2012). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Televizyondan Etkilenmeleri Konusunda Anne ve Öğretmen Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- TÜİK (2015). *Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Araştırması*. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).
- TÜİK (2013). "06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı Ve Medya 2013", *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*. 15866.
- Valkenburg, P. M., and Peter, J. (2007). "Preadolescents' and adolescents' online communication and their closeness to friends". *Developmental Psychology*, 43(2), 267-277.
- Vural, Z.B.A. ve Bat, M. (2010). "Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma". *Journal of Yasar University*, 20(5), 3348-3382.
- Williams, L. (2001). ICFT Information Communication and Friendship Technology: Philosophical Issues Relating to the Use of ICT in School Settings. Leask, M. (Ed.), *Issues in Teaching Using ICT* (49-60). London: Routledge.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk ve Suç* (9. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. ve Şirin, M.R. (2013). *I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, İstanbul: Bildiriler Kitabı Çocuk Vakfı Yayınları* 105.